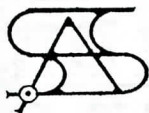

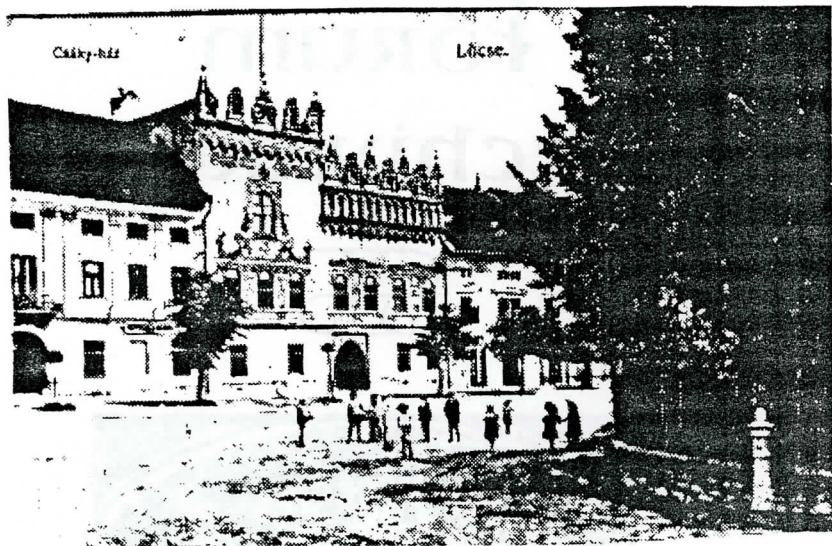
fórum ARCHIVÁROV

December je mesiac, ktorý sa v každom z nás bezpodmienečne spája so sviatkami vari na celom svete najkrajšími, s Vianocami a s príchodom Nového roku. V mnohých kolektívoch sa ešte kde čo doháňa, iné sa pripravujú na bilancovanie. Neustále stresy a nepokoj sa prenášajú aj do rodinných kruhov. Po pripravách doma a posledných naháňackách v práci, prišiel čas, aby sme sa zastavili. Na našu náruč a pohladenie čakajú tí najbližší. Skôr než sa prenesieme do rodinných kruhov, mali by sme vianočnú pohodu vniesť do kancelárií, kde trávime podstatnú časť svojho času. Zabudnúť na drobné spory a spomenúť si aj na tých najvzdialenejších kolegov. A keď pri kapustnici, pod ozdobenými vetvičkami nájdeme pozdravy z celého Slovenska od priateľov - archivárov, určite aj vyhlídky do toho nového a nepoznaného roku budú ružovejšie a krajšie. Veď so svojimi starosťami nie sme sami. Patríme všetci do veľkej rodiny, ktorá má liek na najrôznejšie boľáčky. Tak veľa šťastia, kolegovia. A šťastný, krásny nový rok!

(r)

Z aktuálneho života Štátneho oblastného archívu v Levoči

ŠOBA v Levoči patrí takpovediac k historickým archívom. Z necelých 4 000 bm archívneho materiálu zatriedeného v cca 450 fondoch a zbierkach, je prevažná časť cudzojazyčná. Prírastkov slovenských písomností má v porovnaní s inými oblastnými archívmi /napr. ŠOBA Bratislava, ŠOBA Košice/ veľmi málo. Pravda, čo sa týka prírastkov, je to do istej miery relatívne, pretože napr. v uplynulom roku bol v tejto oblasti v archíve veľký pohyb /prírastky predstavovali vyše 480 bm, najmä zásluhou prevzatia Magistrátu mesta Levoče do depozitu, po havárii levočskej radnice, ale úbytky delimitáciou do iných archívov činili asi 410 bm/. Každopádne však latinčina, nemčina a maďarčina pri spracovávaní fondov kladie zvýšené nároky prakticky na všetkých odborných pracovníkov archívu. Pomaly bude u nás problém najst' na spracovanie čisto slovenský fond, hoci spracovanosť materiálu dosahuje iba 65 %. Po dokončení inventarizácie staršej časti kmeňového fondu nášho ústavu - Spišská župa /1314 - 1860/, sme prišli v tomto roku k príprave čistopisu inventára /viac zväzkového/, pričom s kompletným inventárom počítame v roku 1995. Pokračujeme v inventarizácii slúžnovských úradov /bachovské obdobie/, župného súdu /1850 - 1861/, usporadúvaní Nemeckého ev. a. v. gymnázia v Kežmarku /1755 - 1945/ a Magistrátu mesta Levoča /16. - 19. st./ Pokračujeme taktiež v realizácii súpisu stredovekých listín a programu AIAS /mapy a plány/ z fondu Správa majetkov Jasovského prepoštva. Z povojnových fondov usporadúvame Ústredné riaditeľstvo odb. liečebných ústavov TBC a resp. chorôb Vysoké Tatry vo Vyšných Hágoch /1959 - 1979/, Východoslovenské štátne lesy, Lesný závod Margecany /1949 - 1985/, Správa TANAP-u v

Tatranskej Lomnici /1949 - 1984/. Konečne, formou inventáru na kartách, chceme verejnosti sprístupniť projektovú dokumentáciu Elektromontu Bratislava, n. p., Projekčná skupina Svit /1960 - 1977/.

Vzhľadom k tomu, že nie všetci pracovníci archívu majú stredné odborné alebo vysokoškolské vzdelanie archívneho smeru, oceňujeme úmysel Odboru archívnictva a spisovnej služby SR začať s odbornou prípravou stredoškôľákov v archívoch, dvojročným kurzom. Navrhujeme však, aby sa našla vhodná forma "doškolenia" aj tých vysokoškôľákov v archívoch, ktorí o to prejavia záujem. Nemuselo by ísť ani o postgraduálne štúdium, ale snáď o formu cyklu odborných prednášok, či seminárov. Možno by to bola "parketa" aj pre našu stavovskú organizáciu, veď podľa stanov "...prispieva k zvyšovaniu úrovne práce v oblasti archívnictva, je platformou na výmenu poznatkov a skúsenosti" /čl. II, ods. 1/.

V súvislosti so sprístupňovacími prácami i pri využívaní dokumentov u nás, nás dlhé roky gnivia tzv. pomocné práce s archívnym materiálom, ktorým sa nevyhnú ani vysokokvalifikovaní odborní pracovníci archívu. V uplynulom roku sme napr. u nás takýmto prácam venovali vyše 120 dní, samozrejme na úkor odbornej činnosti. Je to luxus, na ktorý upozorňujeme už viac rokov. Nevyhnutnosť zamestnať na tieto práce skladového manipulantu, tak ako je to zvykom vo svete, však ostáva zatiaľ iba snom...

Popri pomocných prácach nám už tradične veľa času zaberajú genealogické rešerše a agenda správnych informácií /v r. 1993 vyše 260 dní/. Pravda, istý finančný efekt z toho predsa len je /za uvedený rok cca 150 000 Sk/, ale zmysel odbornej činnosti archívára by predsa len podľa nášho názoru mal spočívať v čomsi inom... v sprístupňovaní fondov a zbierok, ich využívaní na vedeckej úrovni. Aby sme sa k tomuto cieľu priblížili čo najviac, nápomocnou by nám mala byť hlavne výpočtová technika. Žiaľ, vývoj v tomto smere s výnimkou niektorých archívov postupuje pomaly. Ukazuje sa, že doposiaľ dodaná technika nemá najlepšie parametre a na druhej strane si musíme priznať aj my istý konzervatizmus pri práci s ňou. Takže doterajší počítač je aj u nás v prevažnej miere využívaný ako písací stroj a z programov, ktoré nám boli dodané centrálné, sme sa rozhodli využiť ich iba pri spracovaní máp a plánov. Dúfame, že ďalší počítač a tlačiareň, ktoré sme dostali v novembri, nám umožnia zapojiť do tejto činnosti aj ďalších pracovníkov ústavu.

Dôležitou súčasťou našej činnosti je aj ochrana archívnych dokumentov. Dobrý fyzický stav je podmienený jednak dobrými skladovacími podmienkami /vlhkosť vďaka elektrickému vykurovaniu v depotoch je okolo 60 %/, ale poškodzovaniu písomností zabraňuje aj využívanie filmotéky ústavu /zatiaľ ide o vyše 900 000 poličok mikrofilmu/. Na tomto úseku si veľa sľubujeme. Nápomocnou by nám mala byť aj tretia budova archívu, ktorá sa v súčasnosti rekonštruje. Hoci si veľké ilúzie o prisune finančných prostriedkov nerobíme, jej dokončenie by sme uvítali asi o tri roky. V budove sú plánované dielne reštaurátorov a

moderne vybavená študovňa. V neposlednom rade budova bude rezervou pre depoty archívneho materiálu, knižnice a pre pracovne.

V príspevku boli načrtnuté len niektoré problémy a aktivity nášho archívu. Iná činnosť /predarchívna starostlivosť, vedecká a publikačná práca, kultúrno - osvetová pôsobenie, atď./ by si vyžadovala samostatné príspevky, ktoré snáď zverejníme v budúcich číslach nášho časopisu.

František Žifčák

Archívna knižnica

Príručná archívna knižnica ŠOBA v Levoči svojim obsahom a rozsahom zaujíma popredné miesto medzi archívnymi knižnicami na Slovensku. Obsahuje okolo 50 000 odborných kníh, z ktorých je 26 850 zinventarizovaných a katalogizovaných. Využívame menný a vecný katalóg a pre systematický katalóg pripravujeme len katalogizačné záznamy. Keďže prvoradou úlohou je predovšetkým inventarizácia knižných jednotiek, efektívna práca by si vyžiadala ešte aspoň jedného pracovníka na plný úväzok.

Systematickému spracovaniu knižnice sme sa začali venovať od r. 1969. Od r. 1975 nová systemizácia vyčlenila pre knižnicu jedného pracovníka - odborného archívára a zároveň knihovníka na 1/2 úväzok. Takáto situácia je aj v súčasnosti. Vtedy bol len pre našu knižnicu vypracovaný systém usporiadania a to podľa 13 vecných skupín: Dejiny, Právo, Hospodárstvo, Prírodné vedy, Zemepis a cestopisy, Literatúra a osвета, Jazykoveda, Matematika a geometria, Školstvo a pedagogika, Filozofia a marxizmus - leninizmus, Rôzne /lexikony, kalendáre ap./, Vojenstvo, Náboženstvo. V rámci týchto skupín sme u niektorých utvorili podskupiny. Podľa týchto skupín knihy aj fyzicky ukladáme. Výhodou je, že takéto uloženie mnohokrát umožní rýchlejšie vyhľadanie kníh aj bez použitia autorského katalógu alebo bibliografie a tiež to, že periodiká vychádzajúce počas mnohých rokov sú uložené spolu. Nevýhodou je, že je potrebné ponechať viac priestoru pre ukladanie periodik a pre prírastky v rámci jednej skupiny.

Knihy ukladáme do účelových regálov v obidvoch budovách archívu. Časť sa nachádza v pracovniach v pekých csákyovských knižniciach. V študovni sú bádateľom k dispozícii archívne pomôcky, slovníky, lexikony, bibliografie, encyklopédie a niektoré tituly z oblasti pomocných vied historických.

Najvýznamnejšou časťou knižnice sú tzv. Scepusiensia. Táto skupina, okrem kompletných spišských periodík, obsahuje hodnotné a mnohokrát ojedinelé tituly k regionálnym dejinám Spiša. Významné sú aj edície prameňov a štatistické vydania z minulého

storočia. Veľký počet zväzkov sa týka všeobecných dejín, dejín umenia a Uhorska /monografie žúp a miest/, ČSR a Slovenska. Z oblasti práva sú tu zastúpené kompletne vydania zákonov a nariadení / napr. tereziánske, josefínske/ a tiež literatúra k verejnej správe. Vzácné sú aj mnohé periodiká, kalendáre, lexikony, encyklopédie, slovníky aj z minulého storočia /lexikony Meyer, Pallas, anglická encyklopédia, 72 zv. Krünitzovej encyklopédie z r. 1787 - 1800, Bernolákov Slowar Slovenský a pod./

V knižnici sa nachádzajú prevažne knihy vydané od druhej polovice 19. st. až do súčasnosti. Väčšina z nich je v jazyku nemeckom, maďarskom, latinskom, ale aj poľskom a francúzskom. Zo 16. st. je inventarizovaných 12 zv. a 4 prív., zo 17. st. 30 zv. a 13 prítl. a prív., z 18. st. 321 zv. Ďalšou inventarizáciou sa ich počet určite zvýši. Najstarší titul bol vydaný v r. 1507 v Benátkach a má náboženský charakter. Inventarizované knihy zo 16. - 18. st. boli vydané v Bazileji, Benátkach, Viedni, Pešti, Norimberku, Ženeve, ale aj v Bratislave, Trnave a v Brewerovej tlačiarňi v Levoči. Ide hlavne o knihy náboženské, právne a historické.

Základ knižnice tvorí knižnica archívu Spišskej župy. V r. 1876 bola obohatená aj o knižnicu Provincie XVI spišských miest.

Počet titulov v knižnici vzrástol v r. 1956, kedy bol zlúčený s pobočkou Pôdohospodárskeho archívu v Levoči. Takto sme získali aj knižnice šľachtických rodín. Napr. z okolia Michaloviec, Senného a andrássyovskú knižnicu v Humennom. Z knižnic na Spiši to bol zbytok knižnice Spišského dejepisného spolku, rodiny Zamojských, csákyovských knižnic v Bijacovciach a v Bystranoch.

V 50 - tých rokoch bola časť knižnice Andrássyho z Humenného odovzdaná do Štátnej vedeckej knižnice v Prešove a v Košiciach.

V 60 - tých rokoch sme získali knihy od Pedagogickej školy v Levoči /vydania z I. ČSR/, od Gymnázia v Levoči časť profesorskej knižnice /cca 7 000 zv./. Medzi nimi sú napr. nespracované výročné správy škôl z celého Slovenska, Čiech a Maďarska. Inventarizované sú výročné správy zo Spiša.

Okrem bežného nákupu literatúry, mnohé knihy získavame aj kúpou, prostredníctvom Ohodnocovacej komisie AS MV. Takýmto spôsobom sme získali hodnotné knihy z knižnic spišských historikov - Ivana Bohuša, Samuela Webera, Mateja Vojtáša, profesora Grosza, lekára Dr. Alexandra. Pri spracovaní niektorých pozostalostí /Alexandra, Webera/, sme knihy ponechali vo fonde /dokresľujú osobnosť pôvodcu/, avšak v autorskom katalógu sme urobili záznam o jej existencii s odkazom na fond a signatúru.

Po roku 1989 sme prevzali ako celok, aj knižnicu z OV KSS v Spišskej Novej Vsi. Po zániku ohodnocovacej komisie, odborné knihy od súkromníkov zakupujeme cez Antikvariát v Levoči.

Knižnica nášho archívu slúži predovšetkým interným potrebám pracovníkov archívu. Okrem nich však knižnicu využívajú aj bádatelia prezenčne. Počet zväzkov poskytnutých v

študovní sa pohybuje okolo 400 - 800 zv. ročne. /V r. 1989 to bolo napr. 1156 zv./ Evidenciu o využívaní vedíme od r. 1986.

Naša knižnica do istej miery nahrádza aj neexistujúcu vedeckú knižnicu spišského regiónu. Bežné výpožičky /mimo budovy archívu/ sú iba vo výnimočných prípadoch. O to viac je využívaná mimoknižničná výpožičná služba. Charakter a činnosť knižnice vymedzuje jej štatút z r. 1982.

Alžbeta Liščáková

Výstavná miestnosť ŠOBA Levoča

Účelovo zariadená výstavná miestnosť v našom archíve už takmer 15 rokov spĺňa určený zámer - oboznamuje záujemcov, najmä mládež, s archívom a jeho pramenným bohatstvom.

Najčastejšie do nej prichádzajú študenti stredných škôl na hodiny dejepisu, estetiky, literatúry, tiež žiaci základných škôl, na hodiny dejepisu a vlastivedy. Učítelia z okolia už vedia, že v archíve môžu nájsť námet na činnosť v dejepisnom či vlastivednom krúžku. Vysokoškooláci tu absolvovali časť seminárov z diplomatiky. Aj iní bádatelia, či rôzne návštevy z iných archívov, aj nearchivári, sa mohli z doterajšej výstavky dozvedieť o histórii archívu, jeho činnosti, o fondoch. Dlhو pozostávalo technické vybavenie z diapojektora, magnetofónu a epidiaskopu. Vyrobili sme si štyri vlastné audiovizuálne programy: všeobecne o poslaní archívu, o heraldike a k dejinám z novších prameňov. Častým používaním sa celé zariadenie opotrebovalo. V súčasnosti už využívame aj videozariadenie. K dispozícii máme 2 vlastné videokazety /Vitajte v archíve, O vývoji písma/ a 5 videokaziet s tematikou histórie, architektúry, pamiatok a prírody Spiša.

Pri prvej návšteve dostanú žiaci základné informácie o archíve. Ak prejavia opakovaný záujem prísť do archívu a učiteľ uzná za vhodné, dohodne sa s pracovníkom na konkrétnej téme a čase exkurzie alebo na vyučovacej hodine. Vo výstavnej miestnosti sa už uskutočnilo niekoľko zaujímavých hodín dejepisu a iných podujatí.

V posledných rokoch je zvýšený záujem o históriu, a to hlavne pre známe dôvody, kedy treba čo-to doplniť, resp. poopraviť. Učítelia dostali 30 % vyučovacieho času k dispozícii hlavne na regionálnu históriu. V stredných školách humanitného zamerania sú regionálne dejiny využívané najmä v 4. ročníku, kde majú vyčlenené 2 hodiny týždenne voliteľného predmetu - dejepisného seminára. Čas venovaný mládeži nie je pre archívára časom strateným, hlavne vtedy, keď je dobre zorganizovaný a je v ňom určitý systém.

V novembri sme našu výstavnú miestnosť čiastočne zrekonštruovali a súčasne vymenili staršiu expozíciu Vitajte v archíve, za novú - Z významných osobností Spiša od 16. do 20. st.

Zo Spiša pochádzajú alebo majú nejaký blízky vzťah k tomuto regiónu aj také osobnosti, ktoré nájdeme v zahraničných encyklopédiách, biografiách a doma im nebola vzdaná úcta, ktorú by si na základe výsledkov svojej práce zaslúžili.

Aj z tohoto dôvodu sme sa rozhodli malou výstavkou prispieť k objasneniu niekoľkých spišských osobností, ku ktorým máme v našich archívnych fondoch písomné dokumenty a hmotné pramene pochádzajúce z Levoče a blízkeho okolia. V piatich vitrinách sú dokumenty týkajúce sa Alfréda Gróssa /regionálny historik a geograf/, Pavla Hunfalvyho /jazykovedec, historik, etnograf/, Gregora Berzevicího /osvietenský ekonóm, právnik/, Jána Filického /humanista, básnik, profesor/, Majstra Pavla z Levoče /sochár, rezbár/, Jozefa Czauczika /spišský maliar/, Jána Szilassyho /zlatník/, Viktora Greschika /botanik, historik, učiteľ/, Vojtecha Alexandra /lekár, zakladateľ röntgenológie/, Jozefa M. Petzvala /matematik, fyzik, vynálezca/ a Jána Vojtaššáka /spišský biskup/.

Výstavkou si nenárokujeme urobiť vyčerpávajúci výber, ani pohľad na spomenuté osobnosti. Avšak v krátkom životopise a na príklade niekoľkých dokumentov chceme priblížiť aspoň ich životné osudy v kontexte s dobou v ktorej žili a tvorili. Nazdávame sa, že tým vhodnou a užitočnou formou prezentujeme aj pramenné hodnoty nášho ústavu.

Agnesa Žifčáková

Štátny okresný archív v Starej Ľubovni

Archív v Starej Ľubovni prešiel tak ako mnohé iné, zložitým vývojom. Jeho vytváranie v rokoch 1951 - 1954 narážalo na ťažkosti priestorového a materiálového charakteru. Tento stav pretrvával do r. 1954, kedy na základe VI. nar. 29/1954 Zb., bol vytvorený Okresný archív v Starej Ľubovni, ako odborné zariadenie ONV.

Počiatky môžeme charakterizovať preberaním materiálov z obcí, častým premiestňovaním a sťahovaním. Lepšie podmienky vytvorilo jeho trvalé umiestnenie na Námestí sv. Mikuláša v Starej Ľubovni v r. 1969.

Činnosť a vývoj archívu do veľkej miery ovplyvnilo VI. nar. 36/1960 Zb. o územnej a štátnej reorganizácii, kedy došlo k splynutiu okresov Stará Ľubovňa a Poprad a zároveň k zlúčeniu archívov do jedného, pod názov Okresný archív v Poprade so sídlom v Starej Ľubovni /r. 1961/. Po ďalšej reorganizácii /VI. nar. 36/1968 Zb./, bol znovu zriadený okres Stará Ľubovňa. 1. 5. 1969 bol archív rozčlenený. Vznikol samostatný Okresný archív v Starej Ľubovni.

70 - te roky môžeme charakterizovať väčšou systémovosťou pri preberaní archívneho materiálu a pri jeho spracovaní.

V súčasnosti /r. 1994/ sa archív po 25 rokoch presťahoval do nových priestorov. Bol umiestnený v staršej historickej budove, ktorá bola evidovaná v zozname kultúrnych pamiatok ako šľachtický dom zo 17. st. Teraz sa nachádza v klasickej 2 - poschodovom obytnom bloku. Aby táto budova spĺňala kritéria pre pôsobenie archívu, bolo a je potrebné urobiť viaceré stavebné a technické úpravy.

Po oprave elektroinštalácie, vodovodného a odpadového potrubia, strechy, vyburaní priečok, vymaľovaní, zamrežovaní okien, dverí atď., je potrebné urobiť najdôležitejšiu úpravu a to odvodnenie suterénu.

V ŠOKA je evidovaných 322 fondov a 5 zbierok /mapy, kalendáre, pečiatky a pečatidlá, diplomové práce, fotografie/. Z 1350 b.m. archívneho materiálu je 480 b. m. usporiadaných a inventarizovaných. K nemu je spracovaných 130 archívnych pomôcok, prevažne inventárov.

Najstaršie a historicky najvýznamnejšie sú fondy: Magistrát mesta Stará Ľubovňa /1330 - 1834/, Magistrát mesta Hniezdne /1286 - 1885/ a Magistrát mesta Podolínec /1288 - 1891/, ktorý nie je ešte spracovaný. Z jednotlivých dokumentov sú pozoruhodné: listina o predaji hniezdňanskej škultécie z r. 1286, listina, v ktorej je prvá zmienka o Starej Ľubovni z r. 1292, odpis listiny z r. 1342 o udelení mestskej výsady Starej Ľubovni, mandát kráľa Žigmunda z r. 1551 potvrdzujúci cechové artikuly pivovarníkov, kováčov, krajčirov, obuvníkov z Ľubovne, Hniezdného a Podolínce, cechová listina klobučníkov 16 spišských miest, potvrdená kráľovnou Máriou Teréziou.

Medzi historicky cenné dokumenty, možno zaradiť aj protest Spišskej Kapituly proti Lomničke z r. 1330 vo fonde Obec Lomnička, zoznam poddaných zemepána Lomničky a ich povinnosti alebo zákon o poddanských povinnostiach z r. 1773 vo fonde Obec Veľká Lesná.

Z kníh možno spomenúť Magdeburské právo z r. 1641 v jazyku poľskom a knihu cechu kováčskeho z r. 1636 - 1779, 1636 - 1865.

Ďalšie pomerne zachovalé fondy sú fondy okresného úradu, obecné a obvodné notárske úrady, úrad práce, daňový úrad, sirotské stolice. Tieto materiály z r. 1885 - 1945 sú spracované a sprístupnené bádateľom formou inventárov.

Fondy obvodných úradov národných výborov, ONV, miestnych a mestských národných výborov, sú ucelené a podávajú nám obraz od povojnového vývinu až po súčasnosť. Fondy národných výborov sú všetky spracované a inventarizované do r. 1975, resp. 1980, avšak archívne materiály sú v archíve až do roku 1990 zo všetkých obcí a miest v okrese.

Bádateľom sú mimo štátnej správy a samosprávy sprístupnené aj ďalšie fondy a to z oblasti justície, hospodárstva, družstevníctva, kultúry a osvetu, spoločenských organizácií, spolkov a záujmových organizácií.

Činnosť archívu zabezpečujú traja pracovníci: Mária Dicová a Darina Jeleňová, ktoré majú ukončené stredoškolské vzdelanie a 2 - ročný kurz archívniectva a PhDr. Jozef Harčar, riaditeľ archívu má vysokoškolské vzdelanie. Je potrebné, aby sa personálne obsadenie zvýšilo aspoň o jedného pracovníka, vzhľadom na rozsah prác v archíve.

Jozef Harčar

Z DOMOVA

Skončil sa kurz archívniectva

Odbornú prípravu archivárov chápe Odbor archívniectva a spisovej služby MV SR ako konštantnú súčasť svojho úsilia vytvárať čo najlepšie podmienky pre prácu štátnych archívov. Dlhodobé zámery v tejto oblasti sa premietajú do konkrétnych odborných vzdelávacích aktivít, ktoré reagujú na aktuálne potreby pracovníkov jednotlivých typov štátnych archívov. Vychádzajúc zo skutočnosti, že mnohí, predovšetkým mladí, pracovníci štátnych okresných archívov prichádzajú do praxe bez zodpovedajúcich odborných vedomostí, pripravil pre nich Odbor archívniectva a spisovej služby dvojročný kvalifikačný kurz, ktorý im mal poskytnúť plné stredoškolské, odborné vzdelanie.

Kurz prebiehal v rokoch 1993 a 1994. 23. - 25. 11. 1994 skončil záverečnými skúškami a slávnostným odovzdávaním osvedčení, ktoré je oprávnený vydávať Inštitút pre verejnú správu v Bratislave /ako spoluorganizátor štúdia/ na základe Vyhlášky Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny č. 51/1991 Zb. a akreditívu Ministerstva školstva a vedy SR.

Profil absolventa štúdia zdôraznil, že frekventanti by si mali osvojiť všetky nev, hnutné teoretické vedomosti a praktické znalosti z archívnej práce, čím determinoval aj zloženie učebného plánu a hĺbku učebných osnov. Kardinálnym predmetom sa stalo sprístupňovanie archívnych dokumentov /100 hod., dr. V. Nováková/, ktoré doplnili ďalšie predmety - predarchívna starostlivosť /Mgr. M. Tarabová/, pomocné vedy historické /PhDr. A. Buzinkaiyová/, dejiny správy /PhDr. O. Kvasnicová/, ochrana archívnych dokumentov /Ing. J. Hanus, CSc./, právna úprava verejnej správy /JUDr. E. Nováková a JUDr. E. Krokovičová/, ovládanie štátneho jazyka /PhDr. M. Poliaková/, a základná evidencia a využívanie archívnych dokumentov /PhDr. E. Sloboda/.

Učebné osnovy vypracovali jednotliví vyučujúci a odzrkadlili sa v nich tak všeobecné zásady archívnej práce, ako aj špecifiká štátnych okresných archívov. Táto skutočnosť a tiež to, že medzi vyučujúcimi mali významné zastúpenie pracovníci štátnych okresných archívov s veľkou odbornou praxou, významne prispela ku kvalite štúdia a výsledných vedomostí. Odbor archívnictva a spisovej služby činnosť pracovníkov štátnych archívov podieľajúcich sa na úspešnom priebehu kurzu oceňuje a vyslovuje im uznanie.

Zámery dosiahnuté v učebných osnovách /boli dimenzované na 300 hodín prednášok, praktických cvičení a konzultácií/ sa docielili prostredníctvom týždenných sústrezení /8x/ v Internátnej škole na Duchonke a na základe intenzívnej individuálnej prípravy, ktorú vyučujúci aktívne usmerňovali a ovplyvňovali. Záverečné komisionálne skúšky, súčasťou ktorých bolo aj hodnotenie písomných prác spracovaných v priebehu druhého ročníka štúdia /inventár alebo katalóg alebo rozbor fondu/ ukázali, že 38 absolventov netratilo pracovný a osobný čas zbytočne. Presvedčili aj o tom, že najmladšia generácia pracovníkov štátnych okresných archívov, stredoškôľakov, predstavuje významný potenciál. Je schopná sa adaptovať aj na vážnejšie odborné problémy a už v krátkom čase dosiahnuť odbornú úroveň tých pracovníkov, ktorí majú väčšiu odbornú prax. Celé štúdium, ale hlavne písomné práce a záverečné skúšky ukázali, že kvalita pracovníkov sa odvíja od kvality riaditeľov alebo starších kolegov - vysokoškôľakov. Výborné vedomosti preukázali hlavne pracovníci tých archívov, ktorých riaditeľ je naslovovzatým odborníkom venujúcim sa odbornému rastu pracovníkov napr. tým, že venuje pozornosť ich teoretickému vyzbrojovaniu a bezproblémovému uvádzaniu nových pracovníkov do praxe. Naopak, pracovníci tých archívov, kde sa riaditeľ pracovníkom nevenuje a bočí od odborných problémov, disponovali v niektorých prípadoch slabšími vedomosťami nielen pri záverečných skúškach, ale aj v priebehu štúdia.

Kurz archívnictva mal svoj zmysel. Dozista prispeje k stabilizácii pracovníkov štátnych okresných archívov, je dôvodom na rozšírenie pracovných náplní absolventov a teda aj k ich prípadnému platovému pretriedeniu. Bolo by preto vhodné, aby sa stal motivačným faktorom aj pre ďalších, ktorí odborné vzdelanie nemajú. Akreditácia Inštitútu pre verejnú správu trvá, štúdium možno kedykoľvek zopakovať, ak bude potrebné, v modifikovanej podobe.

Elo Sloboda

DISKUSIA

Archivár = historik?

Iste sa každému archivárovi prihodilo, že ho ľudia považovali za človeka, ktorý len vyesdáva medzi starými spismi, hrabe sa v nich a keď na niečo zaujímavé naďabí, napíše o tom článok. Podstata archivnej práce väčšine ľudí uniká. Napriek tomu však je namieste otázka, aký by vlastne mal byť vzťah archivára k historiografii? Má sa archivár uspokojiť svojou profesionálnou funkciou služby iným bádateľom alebo mal by mať aj vyššie ambície v oblasti napr. regionálnych dejín? Je pravdou, že zameranie vysokoškolského štúdia archivníctva je skôr orientované na vedeckú činnosť, ako na archivnú prax. Popud by teda bol, i vhodná kvalifikácia. A predsa sme svedkami toho, že väčšina archivárov akosi nemá ambície pracovať aj v oblasti histórie. Dokonca keby sme prelistovali všetky ročníky Slovenskej archivistiky, s hrôzou by sme zistili, aké malé percento našich archivárov prispieva do tohto stavovského a odborného periodika. Je preto skutočne odôvodnená otázka, či by archivár mal ostať len archivárom, alebo by mal aj archivne dokumenty, ktoré mu prechádzajú rukami, aktívne využívať v publikačnej alebo vedecko-výskumnej činnosti. Niektorí z nás to robia, ako napr. Dr. Churý, Dr. Kollárová a viacerí. Isteže je to vec aj osobného zánietenia, prípadne dostatku času. Na druhej strane sa však nemôžem zbaviť názoru, že nemôže byť dobrým archivárom ten, kto o históriu nemá záujem. Archivníctvo je totiž s historiografiou príliš úzko späté. Ide najmä o výber dokumentov na trvalú úschovu, čiže o tzv. skartáciu. Isteže môžu byť na to predpisy. Ale ako môže archivár, ktorého dejiny nezaujímajú vedieť, čo na týchto písomnostiach historikov môže zaujímať teraz, či v budúcnosti? To je predsa kritériom pri hodnotení písomnosti, a to kritériom podstatným a základným. Ako môže správne charakterizovať písomnosti pri inventarizácii človek, ktorý nepozná z vlastnej skúsenosti ich informačnú hodnotu? Ako môže niekto racionálne usporiadať nejaký archivný fond, ak sám nie je odkázaný poznať systém fondov pri hľadaní potrebných dokumentov? Sú to veľmi vážne otázky. Preto si naozaj myslím, že každý odborný archivár by mal mať o históriu aktívny záujem. Každý by sa mal pokúsiť nejakú tému spracovať a ju vypublikovať. Napokon aj preto, aby sme sa spoločensky prezentovali. Práve takéto archivári majú aj vo svojom okolí renomé (Dubovský, Šimončíč, Churý, Eliáš) a robia renomé aj archívu a archivníctvu ako celok. Ako šéf by som práve túto činnosť, či už úspešnú alebo menejúspešnú, odmeňoval formou osobného hodnotenia. A naše periodiká včítane Fóra archivárov, by sa topili pod horami článkov a štúdií a mohli by z nich vyberať skutočnú kvalitu. Či by nás to všetkých netešilo?

Ivan Chalupecký

Archívne dni v Nemecku

Začiatkom októbra 1994 sa uskutočnili už 65-krát Dni nemeckých archivárov. Tentokrát boli v Drážd'anoch a ich ústrednou tématickou bolo zabezpečenie dedičstva - otvorená úloha archivov v čase nárastu informácií. Spolu s kolegami z Francúzska, Švajčiarska, Holandska, Rakúska, Poľska, Maďarska, Estónska, Slovinska, Česka a Chorvátska, som mala možnosť zúčastniť sa tejto veľkolepej akcie na pozvanie Spolku nemeckých archivárov. Deň pred otvorením 65. Archívnych dní sa uskutočnilo krátke stretnutie zahraničných hostí a hostiteľov. Pritomní predniesli najväčšie problémy jednotlivých krajín a archivov na poli zabezpečenia archívneho dedičstva pre budúce generácie. Samozrejme sme mali možnosť zmeniť sa aj o aktuálnych problémoch tej-ktorej archívnej spoločnosti. Naši hostitelia nás ubezpečili o poskytnutí pomoci najmä formou krátkodobých sŕaží pre stredo- a východoeurópskych archivárov.

Oficiálne otvorenie sa uskutočnilo 5. októbra Dr. Norbertom Reimanom, predsedom Spolku nemeckých archivárov, v prítomnosti saského ministerského predsedu a hlavného mešťanostu Drážd'an. Po pozdravných príhovoroch a po ocenení ministerského predsedu Prof. Dr. Kurta Biedenkopfa na adresu archivárov sa uskutočnilo spoločné rokovanie. Pritomných bolo 850 archivárov a tak poobedňajšie rokovanie pokračovalo v štyroch sekciách. V prvej sekcii sa rokovalo na ústrednú problematiku "Straty archívneho dedičstva a možnosti jeho náhrady", v druhej o "Zabezpečení archívneho dedičstva na elektronických médiách", v tretej sekcii sa venovala pozornosť požiadavkám na archívne budovy a ústrednou tematikou štvrtej sekcie bola téma "Rozklad papiera - hrozba pre uchovanie dedičstva". Druhý deň dopoludnia sa konali zasadnutia podľa typov archivov. V prvej odbornej skupine sa stretli archivári so štátnych archivov, v druhej z mestských archivov, v tretej z cirkevných archivov, vo štvrtjej z rodinných archivov, v piatej skupine rokovali archivári z hospodárskych archivov, v šiestej archivári z parlamentu a politických strán, v siedmej archivári z masmediálnych archivov a v ôsmej archivári z vysokých škôl a vedeckých inštitúcií. Rokovanie takýchto odborných skupín bolo zárukou riešenia konkrétnych problémov jednotlivých archivov. Poobedňajšie rokovanie bolo znovu spoločné pre všetkých prítomných, predniesli sa tu súhrnné správy predsedajúcich jednotlivých sekcií. Na záver sa uskutočnilo valné zhromaždenie Spolku nemeckých archivárov pre členov spolku.

Z prednesených referátov vyplývalo, že nemeckí archivári majú obdobné problémy ako my. Aj u nich je málo úložných priestorov, snád' sú lepšie vybavené pre výskum nových

konzervačných metód, o ktorých sa aj v závere hovorilo. Mnohé nemecké archívy utrpeli nesmierne škody v II. svetovej vojne, ale aj v dôsledku prírodných katastrof po nej, čo ich nútilo hľadať masové konzervačné metódy. Problémov je veľa aj u nich, mnohé z nich súvisia s výkonom správnej agendy, ktorá taktiež zaťažuje aj nemeckých archivárov.

Počas môjho pobytu som mala možnosť prezrieť si Saský krajinský archív a Mestský archív v Drážďanoch. Prvý sa nachádza v účelovej budove postavenej tesne pred I. svetovou vojnou. Impozantná budova samozrejme má z hľadiska dnešných požiadaviek už mnoho nedostatkov. Len pre zaujímavosť poznamenávam, že do študovne je potrebné dopredu sa objednať. Na bežný kalendárny rok už začiatkom októbra mali kapacitu vyčerpanú. Budova dnešného Mestského archívu v Drážďanoch bola postavená pred viac ako 100 rokmi, pôvodne pre účely vojenského archívu. Taktiež nesie nedostatky vyplývajúce z tejto skutočnosti. Technické vybavenie však môžeme našim nemeckým kolegom len závidieť, napr. priemyselná kamera už aj v mestskom archíve je samozrejmosťou. Návštevu týchto dvoch archívov som sa utvrdila v názore, že za archívy na Slovensku sa nemusíme hanbiť. Je síce pravda, že organizovanie 65. Archívnych dní sa uskutočnilo tentoraz v bývalej "východnej časti", snáď podmienky v "západnej časti" Nemecka sú lepšie.

Spolok nemeckých archivárov má v súčasnosti okolo 1 800 členov. Celý priebeh konferencie svedčil o dobrej organizácii a disciplinovanosti našich kolegov. Rokovanie bolo vecné a referáty boli na vysokej odbornej úrovni. Celú akciu vhodne dopĺňala výstava archívnej techniky, prezentácia firiem, ktoré majú záujem vykonávať práce pre túto oblasť.

Veronika Nováková

Z duplikátov knižnice ŠOBA Levoča ponúkame:

1. Szepes vármegye hivatalos lapja, Levoča 1909 - 1913.
2. Horváth, Mihály: Magyarok története a tanuló ifjuság számára, 1877, 1903, 1907 - 1920-dik évi országgyűlési törvénycikkkek. Budapest 1903 - 1920.
3. Horváth, Mihály: Huszonöt év Magyarország történetébül, Pest 1868.
4. A Magyar korona országainak helységnevtára, Budapest 1895.
5. Allgemeine deutsch Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände (Conversations-Lexikon), Leipzig 1830 - zv. 4, 12.
6. Pelikan, Jaroslav: Nový miestopis Slovenska, Bratislava 1925.
7. Rendszeres földrajzi atlasz. Budapest 1890.
8. Meyers konversations-lexikon 1891 - 1892 - zv. 1 - 18.
9. Vámbery, Ármin: A magyarok eredete. Budapest 1882.

10. Nagy, Gyula: Gróf Sztáray család oklevéltára. Budapest 1887.
11. A pallas nagy lexikona... Budapest 1896, zv. 12.
12. Mika, Sándor: Történelmi olvasókönyv. Magyarország története, Budapest 1908 - 1910. Zv.3 - 6
13. Jahrbuch der österreichischen Industrie 1916. Wien 1916. Díel 1,2.
14. Horváth, Mihály: Magyarország történelme. Pest 1861.
15. Allgemeine Real-encyklopädie für die gebildeten Stände. Conversations-lexikon Brockhaus 1866-1867. Díel 8, 11, 12.
16. Statistika obcí na Slovensku 1928. Trenčín 1928.
17. Jefimov: Dejiny novoveku 1789-1870, díel 1. Bratislava 1950.
18. Galkin: Dejiny novoveku, díel 2. (1870 - 1918). Bratislava 1950.
19. Magyar-latin kézi szótár. Budapest 1883.
20. Tolnai világtörténelme, Budapest. Zv.3/4, 4/3, 6/3, 8/2.
21. Tolnai világlexikona. Budapest 1912 - 1916. Zv. 1, 2, 5, 6.

Ak Vám vo Vašej archívnej knižnici chýbajú, ochotne Vám ich zašleme.

ZO ZASADNUTIA VÝBORU

Výbor zasadal 13. 12. 1994 v ŠOKA Galanta so sídlom v Šali. Prítomní boli: Nováková, Dubovský, Žifčák, Hanus, Buzinkayová, Kollárová.

Po otvorení zasadnutia, v rámci kontroly plnenia uznesení, oboznámil J. Hanus členov výboru SSA s listom Janovi van den Broekovi, riaditeľovi Mestského archívu v Groningene v Holandsku, ktorý sa týkal študijných pobytov pracovníkov slovenských archívov v Holandsku.

Ďalej sa prítomní venovali príprave nasledujúcich čísel časopisu Fórum archivárov a rozoberali možnosti finančného prispievania na tento časopis z jednotlivých archívov. Po doriešení detailov bude členská základňa včas informovaná. V súvislosti s usporiadaním seminára o vedecko-výskumnej činnosti v archívoch na Slovensku, ktorý plánuje SSA zorganizovať v apríli 1995, sa členovia výboru zaoberali návrhom programu a poverili predsedníčku, aby vytypovala prednášajúcich.

V časti "Rôzne" výbor rokoval o potrebe skompletizovania údajov o členoch SSA v súvislosti s vyhotovením nového zoznamu a o možnostiach rozšírenia spolupráce SSA so Slovenskou historickou spoločnosťou, so Slovenskou muzeálnou spoločnosťou, so Spolkom knihovníkov Slovenska, s Heraldicko - genealogickou spoločnosťou, so Spolkom českých archivárov a s Heraldicko-genealogickou spoločnosťou v Čechách.

V závere zasadnutia navrhla predsedníčka V. Nováková termín budúceho stretnutia, ktoré by sa malo uskutočniť 14. februára 1995.

Anna Buzinkayová

Ad Archiválie áno, či nie?

V prvom tohoročnom čísle Fóra archivárov Peter Jurčo upozornil na okolnosť, že v jeho pracovnom prostredí sa stalo módnym používať namiesto označenia **archívne dokumenty**, označenie **archiválie**. Z jazykového hľadiska nemožno proti tomu nič namietat, pretože slovo archiválie v slovenskej slovníkovej literatúre existuje.¹ Jurčo upozorňuje aj na "nejasný - zavádzajúci význam termínu archiválie v uvedených slovníkoch."²

Problematika má teda dve polohy. V prvej je potrebné zodpovedať, či používanie slova (termínu) archiválie je opodstatnené, v druhej polohe ide o problém vhodného výkladu opodstatneného termínu v slovníkoch spisového jazyka.

1. Používanie termínu archiválie v slovenskom prostredí, po prijatí zákona SNR č. 149/1975 Zb. o archivnictve, je **neopodstatnené**. Kodifikovanie termínu archivny dokument, (zákonodarcu použil tvar plurálu) zdôvodnil Michal Kušík v článku Zákon Slovenskej národnej rady o archivnictve.³ Okrem iného uviedol, že združený, nie jednoslovný, výraz používa aj francúzština a ruština. Kušík konštatuje, že termíny archiválie a archívne dokumenty sú vecne správne, avšak **termín archívne dokumenty lepšie vyhovuje požiadavkám slovenčiny**: "Ide o významovú priezračnosť a zrozumiteľnosť v národnom jazyku Český

¹ Jurčo, P.: Archiválie áno, či nie? FA 1994, 1, s. 6 - 7.

Poznamenávam, že v Česko - slovenskom slovníku (Bratislava, Veda 1979), ktorý Jurčo cituje popri iných slovníkoch, sa termín archiválie nenachádza. Nie je ani v Krátkom slovníku slovenského jazyka (Bratislava 1987, 1989. Ďalej len KSSJ). Jednozväzkový KSSJ obsahuje asi 50 tisíc slov, kým šesťdielny Slovník slovenského jazyka (Bratislava VSAV 1959 - 1968. Ďalej len SSJ) spracúva vyše 120 tisíc slov.

² Jurčo cituje SSJ I (1959), s. 44 : archiválie, -ii, -iám, iách, ž. pomn. dôležité spisy, písomné pamiatky, knihy a listiny uložené v archive."

³ Slovenská archivistika 1976, 2, s. 38.

výraz "archiválie" (Nominatív singuláru) znie po slovensky "archivália", čo zväzda k predstave, že je to doslovné prevzaté latinské znenie "archivalia" (nominatív plurálu). I tieto gramatické dôvody odhovárali slovenského zákonodarcu od českej predlohy."⁴

Singulárom sa spravidla postihuje jedna vec, plurálom viacej vecí patriacich do toho istého druhu. Také podstatné mená, ktorými sa tvarom plurálu pomenúva jedna vec, sa nazývajú pomnožné, čiže pluralia tantum (Košice, dvere pľúca, nohavice, osýpky, ribezle, piliny).⁵ Podľa slovníkov spisovného jazyka je slovo archiválie v slovenčine pomnožné.⁶ To je dôvod, prečo je toto slove pre slovenskú archívnu terminológiu nevhodné. Ako také sa stalo archaickým, z čoho vyplývajú prislúšné konzekvencie aj pre slovníky spisovného jazyka. Predmet našej úvahy vyžaduje, aby sa o ňom, ako o pojme, mohlo vyjadrovať v singulári, aj v pluráli. To umožňuje termín archivný dokument, ktorý vyhovuje aj požiadavkám programátora pri aplikácii výpočtovej techniky v archívoch.

Súčasne s citovanou úvahou M. Kušika uverejnila Slovenská archivistika príspevok Z. Šambergera - Poznámky k základným archivným pojmom, v ktorom autor rozviedol aj problematiku dvojice termínov archiválie - archivný dokument.⁷ Termín archivný dokument, ako slovenská paralela k ruskému termínu, sa svojho času uplatnil aj v mnohojazyčnom medzinárodnom normatívnom výkladovom slovníku archívnej terminológie, vydanom v Moskve (ako česká paralela sa v slovníku uplatnili dva výrazy - archiválie a archivní dokument).⁸ Slovenské odborné kompedium, vydané pred šiestimi rokmi, termín archiválie nepozná.⁹ Z našej konzultácie v jazykovej poradni JÚLŠ SAV vyplynulo, že na neopodstatnenosť používania termínu archiválie je potrebné jazykovedcov písomne upozorniť.

2. Cieľom jednojazyčných výkladových slovníkov spisovného jazyka normatívneho rázu, na ktoré sa odvoláva Jurčo, je zachytiť a lexikograficky opísať slovnú zásobu spisovného jazyka.¹⁰ Platí to aj o slovníku cudzích (prevzatých) slov. Žiadny z týchto slovníkov nemôže nahradiť odborné terminologické slovníky a encyklopédie. Z informácií pre používateľov SSSJ

⁴ Tamže, pozn. č. 26.

⁵ Pauliny, E. - Ružička, J. - Štolc, J.: Slovenská gramatika. Bratislava SPN 1968, 5. vyd., s. 154, 160 n. Mistrík, J.: Moderná slovenčina. Bratislava, SPN 1984, 1. vyd. s. 102.

⁶ SSSJ, s. 44. Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava, Veda 1991, 1. vyd. s. 136 (Časť pravopisný a gramatický slovník).

⁷ SA 1976, 2, s. 82 - 89, s. 92.

⁸ Slovník súčasnej archívnej terminológie socialistických krajín I, Moskava 1982, s. 21. Aj v češtine je slovo archiválie zaradené medzi pomnožné substantíva: Pravidla českého pravopisu. Praha Academia 1977, 7. vyd., s. 129.

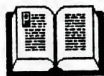
⁹ Horváth, V. - Kartous, P. - Watzka, J.: Ochrana, sprístupňovanie a využívanie archívnych dokumentov. Bratislava, AS MV SSR 1988, 204 s.

¹⁰ Pri spracúvaní KSSJ sa vychádzalo zo slovníkovej kartotéky JÚLŠ SAV obsahujúcej okolo päť miliónov lístkov (KSSJ, s. 7).

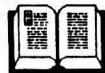
vyplýva, že význam (významy slov sa v slovníkoch spisovného jazyka osvetľuje) osvetľujú "stručným, výstižným a ľahko zrozumiteľným výkladom. Nejde pritom o presnú vedeckú definíciu pojmu, ani o encyklopedický opis veci alebo javu.¹¹ Výklad významu jednej z jednotiek slovnej zásoby spisovnej slovenčiny, archiválie, ktorý Jurčo cituje zo SSJ ako príklad,² je z jazykového hľadiska postačujúci a správny. Domnievame sa, že jazykovedci by ho v roku 1959 bez výhrad uplatnili aj na výklad termínu archivný dokument. Používateľ KSSJ sa v rámci kapitoly Základné zásady spracovania slovníka, dozvie, že pri tvorbe výkladov slov "sa vychádzalo z literatúry príslušných odborov a z konzultácii s odborníkmi. Výklady termínov... nemajú povahu vyčerpávajúcich vedeckých definícií, ale podávajú takú (všeobecnú) charakteristiku významu, aby sa dal termín identifikovať..."¹²

Problém vhodného výkladu termínu archivný dokument, ako aj ďalších pojmov z oblasti archivníctva v slovníkoch spisovného jazyka nie je teda, ako by sa niekto mohol nazdávať, len problémom jazykovedcov. Pre jeho úspešné vyriešenie je potrebné, aby archivári poskytl jazykovedcom ucelený súbor svojej odbornej archivnej terminológie. Ide predsa o to, aby používatelia slovníkov spisovného jazyka pri používaní pojmov z oblasti archivníctva, si osvojili ich skutočný a plnohodnotný význam.

Jozef Šeregi

KNÍŽNÉ NOVINKY

Štulrajterová, K.: Najstaršie rody na Slovensku.

Slovenská genealogicko - heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej 1994, 130 s.

V dnešných dňoch sa nám do rúk dostal dlho očakávaný zborník o najstarších rodoch na Slovensku, ktorý vznikol z príspevkov sympózia konaného 4. - 6. októbra 1993 v Častej - Papierničke. Príspevky tematicky pokrývajúce celé Slovensko, približujú témy v našej histórii spomenuté niekedy okrajovo, inokedy v duchu predchádzajúcej ideológie. Nájde tu práce

¹¹ SSJ, Informácie pre používateľov slovníka, s. 10.

¹² KSSJ, s. 26.

teoretické - J. Novák - Genealógia ako historická veda, R. Zelenay - Genealogické metódy výskumu najstarších rodov. Konkrétne rody jednotlivých oblastí nášho Slovenska sú v prednáškach F. Uličného /Najstaršia šarišská a užská šľachta/, I. Chalupeckého /Najstaršia šľachta na Spiši/, J. Beňku /Najstaršia turčianska, liptovská a oravská šľachta/, R. Marsinu /Rody Trenčianskej župy (stolice)/, V. Sedláka /Najstaršie rody v Bratislavskej župe/, J. Lukačku /Najstaršie nitrianske šľachtické rody/, J. Steinhübela /Počiatky hontianskej šľachty/, M. Ďurkovej /Najstaršie rody vo Zvolenskej stolici/ a L. Sokolovského /Šľachtické rody v Malohonte/. Širšie chápané boli prednášky M. Majtána /Vlývin pomenovania osôb na Slovensku/, R. Marsinu /Štruktúra šľachty na Slovensku v 9. - 13. storočí/, V. Múcsku /Anonymovo dielo ako genealogický prameň/ a L. Vrteľa /Panovnícka dynastia v 10. - 11. storočí/. Zborník by sa mal stať zákonným odrazom k skúmaniu významných rodov pôsobiacich hlavne na Slovensku aj v neskoršom období.

Z. K.

OSOBNOSTI

Pavol Križko (pseud. Tribránsky)

Zakladateľ slovenského archívnictva. Narodil sa 30. 5. 1841 v Banskej Bystrici, zomrel 25. 3. 1902 v Kremnici. Vychovali ho rodičia - Samuel, remeselník a tkáč a matka Júlia rod. Palušová. Mal dve manželky - Máriu, rod. Marčekovú, ktorá zomrela r. 1898 a Katarínu, rod. Križanovú. S nimi mal 8 detí.

Vyučil sa za tkáča, 1860 absolvoval gymnázium v Banskej Bystrici. R. 1860 - 72 pôsobil ako učiteľ a organista, 1872 - 1902 ako mestský archívár, 1872 - 89 súčasne ako učtovník v Kremnici.

Už počas gymnaziálnych štúdií zbieral slovenský folklór, prispieval do slov. i čes. časopisov a zúčastňoval sa na národnom a kultúrnom dianí. Spoluzakladal spolok kremnických

obuvníckych tovarišov, predsedal čitateľskému spolku, bol zakladajúcim členom a funkcionárom MS a MSS.

Jeho všestranosť sa prejavovala aj pri písaní próz a básní. Ako jeden z prvých slovenských pozitivistických historikov založil svoje práce prevažne na štúdiu archívneho materiálu. Usiloval sa o organizačné podchytenie vlastivedného výskumu na Slovensku v MSS bol referentom pre dejepis, archeológiu a antropológiu. Spolupracoval s čes. jazykovedcom F. Pastrnkom, excerpovaním prameňov a expertízou pomáhal A. Jiráskovi pri písaní trilógie Bratrství. (jej 2. zv. venoval Jirásek jeho pamiatke).

Staral sa o usporiadanie a sprístupnenie bohatých fondov kremnického mestského archívu. Vydal z neho 120 listín a listov. Jeho štúdiá o vývine a šírení písma od prvopočiatku až po najnovšiu dobu zostala v rukopise. Križkovu zbierku priesvitiek z kremnického mestského archívu s osobitnou štúdiou vydal r. 1956 V. Decker.

Centrom vedeckých výskumov boli dejiny Kremnice. Tento sa rozšíril aj na ostatné banské regióny. Pozornosť venoval dejinám baníctva, mincovníctva, sociálnej problematike, mestskej správe, justícii, školským a cirkevným dejinám. V časopisoch Dom a škola a Slovenské pohľady uverejnil širokokoncipovanú štúdiu o kremnickom školstve v rokoch 1528 - 1674, k poznaniu výchovnej problematiky na Slovensku v pol. 19. stor. prispel rozsiahlou biografiou svojho profesora L. B. Grossmanna, o syntetický obraz vývoja slovenského školstva sa pokúsil v štúdiu pre pražský zborník Slovensko. V širokých spoločenských politických, sociálnych a právnych súvislostiach sledoval problematiku vývoja r. k. cirkevnej obce v Kremnici a banskomestského ev. seniorátu. Výrazne národno obranný charakter mali jeho historicko filologické štúdie, zamerané proti oficiálnej maďarskej politike, z jeho iniciatívy sa mal v rámci MSS realizovať výskum miestopisu Turca, pre ktorý vypracoval osobitný dotazník. Celkove napísal 157 historických štúdií a článkov publikovaných v časopisoch Letopis MS, Slovenský letopis, Sborník MSS, Slovenské pohľady, Sokol, Dom a škola, Národné noviny, Pešťbudínske vedomosti, Cirkevné listy, Slovenské listy, Evanielický cirkevník, Vlast' a svet, Stráž na Sione, Századok, Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle, Zukunft, Pester Lloyd, Wanderer, Pressburger Zeitung.

Z.K.

NOVI ROK

Zochab to co pominulo,
Starim ranom pokoj daj;
Dzvihnii zrak v tim novim roku
K' nebu, nikdi nezufaj!

Zochab to co pominulo,
Hraň še skutku hrišneho;
Poňženosc miluj vždicki,
Ňebudz ducha pišneho.

Zochab to co pominulo,
Hrich vov šordcu nechovaj;
Laski mesco daj v tvim dome,
Budzeš mac na žemi raj.

Zochab to co pominulo,
V dobrim Bohu ufnosc maj;
Započinaj každi dzeň s nim,
Kdze še pohňeš s Ňim kračaj.

Boh ci budze na pomoci,
Lem šo Jeho nespuščaj;
Novi rok ci ščesce ņeše,
S duvernoscu ho vitaj.

Toto číslo redakčne pripravili pracovníci ŠOBA Levoča a ŠOKA Stará Lubovňa.

Redakčná rada: V. Nováková, J. Hanus, L. Vrteľ, Z. Kollárová.

Vychádza 10-krát ročne. Nákladom 200 ks.